

Het stichtelijk vertaalwerk van Adrianus Van Loo.

Over het leven van Adrianus Van Loo is ons niets anders bekend dan de korte aantekening in De Feller's *Dictionnaire Historique* (éd. Pérennes), tome XII, p. 287 (Parijs, 1834). Daar staat het volgende :

“ VAN LOO, Adrien. Vicaire de Saint-Jacques à Gand, sa patrie ; a publié en flamand : les *Vies des Saints des Pays-Bas*, Gand 1705, 2 vol. in-4, une traduction du *Catéchisme de Montpellier* et quelques autres ouvrages. Il est mort le 14 octobre 1727 à l'âge de 68 ans ”.

Piron heeft die aantekening in zijn *Algemeene Levensbeschrijving der Mannen en Vrouwen van België* (Mechelen, 1860) onveranderd overgenomen.

Adrianus Van Loo moet dus geboren zijn te Gent in 't jaar 1658 of 1659. De familie Van Loo is een oude Gentsche familie, in de 17e en 18^e eeuw aldaar zeer bekend en verspreid (1). De bediening van kapelaan aan de St. Jacobskerk moet aan Adrianus veel vrijen tijd overgelaten hebben. Aldus legde hij zich toe op de studie van geestelijke letterkunde en op het vertalen van stichtelijke werken. Dit vertaalwerk had tamelijk veel bijval — verscheidene werken zijn meermalen herdrukt — en zal voor den naarstigen kapelaan ook een bron van inkomsten geweest zijn. Zijn arbeid is zeer uitgebreid : doch “ vertaalwerk ” valt door de zeef der letterkundige geschiedenis en alzoo staat Van Loo

(1) In de Gentsche Genealogieën en *Epitaphiers*, waarin de naam *Van Loo* vaak voorkomt, hebben we nopens Adrianus geen aanduidingen gevonden.

in de *Mémoires* van Paquot niet vermeld. Daardoor liep hij groot gevaar in geen enkel der latere repertoria vernoemd te worden.

Alhoewel het werk van Van Loo geene ernstige letterkundige waarde heeft, toch kan een overzicht er van eenig licht werpen op het godsdienstig gevoelen in Vlaanderen in 't begin der 18^e eeuw. Immers de keuze der vertaalde werken is niet toevallig: zij openbaart den geest, de opvatting van den vertaler zelf en van het midden waarin hij leefde. Van Loo is niet in dienst van een bepaald drukker: zijn keuze is hem eigen, zijn naam prijkt in volle letters op de vertalingen, hij laat zijn werk door verschillende Gentsche drukkers uitgeven (1). Zijne naamlooze overzetting van de *Bible de Royaumont* zal wel 't eenige werk zijn dat misschien op aanvraag van den uitgever is ondernomen.

Wegens het blijkbaar geschiedkundig belang van dit vertaalwerk hebben we ons de moeite getroost eene tamelijk volledige bibliographie er van bijeen te brengen. Als eerste aangewezen hulpmiddel daartoe hadden we de *Bibliographie Gantoise* van F. Vander Haeghen (Gent, 1858-69; zeven deelen. — We verwijzen er naar met de verkorting: BG.). De titelopgaven en beschrijvingen aldaar zijn dikwijls onvolledig, daar de geleerde bibliograaf van verscheidene uitgaven geen exemplaar in handen kreeg en zich met opgaven uit veulingscatalogi moest tevreden stellen. Het kwam er dus op aan exemplaren van de verschillende uitgaven te achterhalen om er een volledige beschrijving van te geven, den inhoud en den trant er van te kennen, de *Voor-reden* te doorlezen waar dikwijls kostelijke inlichtingen nopens 's schrijvers opvattingen en bedrijvigheid te vinden zijn.

De boekjes van Van Loo zijn heden betrekkelijk zeldzaam geworden: daarvan getuigen reeds de voor-

(1) Alleenlijk de latere uitgaven verschijnen bij denzelfden drukker: Cornelis Meyer.

loopige opgaven waarbij BG. zich moest beperken (1). Ze zijn slordig gedrukt: goedkoop en gemeen werk uit een vervaltijd der Gentsche drukkunst. Ook de kalfs-
lederen bandjes zijn zeer gewoon. Voor bibliophilen hadden ze dus geen aantrek; als stichtelijke lezing geraakten ze naar inhoud, taal en trant, uit de mode. Alzoo konden we er verscheidene op de prondelmarkt aanwerven; ze waren afkomstig meest uit Zusterkloosters, waar in de naoorlogsche jaren een groote kuisch in de oude geestelijke boeken gehouden werd, om plaats te winnen voor de nieuwe. Andere troffen we in particuliere bibliotheken aan.

De vertalingen hebben we chronologisch, naar de eerste uitgave er van, geschikt (2). Die orde is voorzeker de voordeeligste, ook om een mogelijke gedachtenlijn uit den aard der vertaalde werken op te speuren.

Van Loo zet zijne letterkundige bedrijvigheid in met eene overzetting en bewerking van Molanus' degelijk hagiographisch werk over de Nederlandsche Heiligen (n. 1). Het zelfde jaar nog (1705) verschijnt zijne vertaling van het *Paradisus Animae*, waarin hij zich reeds van de uitgaven der Fransche Jansenisten afhankelijk toont (n. 2). In den loop van 't volgende jaar (1706) verschijnen vier vertalingen uit Sint Augustinus' werken; ook hierin sluit Van Loo bij Fransche uitgaven aan (nn. 3-6). Zelfs voor de volgende vertalingen uit de werken van Thomas a Kempis en den Spaanschen Predikheer Luis de Granada vinden we aansluiting bij de uitgaven der Gallicaansche kerk (nn. 9 en 10). Zijne laatste vertalingen (nn. 11-15) zijn overzettingen van oorspronkelijke Fransche werken waarvan sommige om hunne Jansenistische strekking óf verdacht óf zelfs veroordeeld zijn. Aldus het

(1) We bedoelen de kleinere werken, met uitzondering van de *Levens der Heiligen* en den *Catechismus van Montpellier*.

(2) De *Historie van 't Oud Testament* (n. 15) kunnen we niet met zekerheid alzoo rangschikken, daar de eerste uitgave ons niet met zekerheid bekend is.

werkje van den Port-Royalist Le Tourneux (n. 12); de beruchte *Catéchisme de Montpellier*, waarvan de Vlaamsche vertaling alleen aan een uitdrukkelijke vermelding in den *Index* der verbodene boeken ontsnapte, alhoewel zij als verboden beschouwd en behandeld werd; de *Bible de Royaumont* waarin de Jansenistische stemming te behendig verspreid ligt om een veroordeeling uit te lokken: toch werd Van Loo's vertaling naderhand, in 1742, herzien en omgewerkt.

Verre van ons den welmeenenden vertaler en de Gentsche geestelijke boekenkeurders, die zijn verantwoordelijkheid dekken, van ketterij of kettersche genegenheid te beschuldigen. Hij leeft immers in een tijd (1700-1730) waarin de strijd om de bulle *Unigenitus* in de Nederlanden uitgevochten wordt en het Jansenisme nog als een vrije kwestie beschouwd was (1). Ten andere als Van Loo spreekt van "de Kettters van desen tyt" dan bedoelt hij, zooals blijkt uit de Voorreden van *De Innige-Spraken* (n. 10), uitsluitend de Protestanten.

Ons besluit komt hierop neer: dat de Vlaamsche spiritualiteit in 't begin der 18^e eeuw, grootendeels door het geestelijk overwicht van Frankrijk wordt beheerscht. Het katholieke Zuid-Nederland, steeds aangewezen om zijne beschaving en geestelijk leven bij een der omringende cultuurlanden aan te leunen, kon enkel naar Frankrijk, en eenigermate naar Spanje, uitzien. Aan de andere zijden lag het door den Anglicaanschen, Calvinistischen en Lutheraanschen dam van Engeland, Holland en de Duitsche landen afgesloten. Het machtige en bloeiende Frankrijk is de katholieke natie bij uitstek. De Jansenistische geest dringt mede diep in bij de Vlaamsche geestelijkheid (2); onze spiri-

(1) Het Jansenisme, waarover hier gehandeld wordt, is natuurlijk het Jansenisme in zijn tweede gedaante, nl. de hernieuwde strijd rond de dwalingen van Quesnel.

(2) Het bisdom Brugge bleef het best van het Jansenisme gevrijwaard; zie A. C. De Schrevel, *Henri-Joseph Van Susteren*, XIV.

tualiteit kan zich niet onttrekken aan den onvermijdelijken invloed van de Fransche geestelijke letterkunde, de Jansenistische en bedekt Jansenistische niet uitgezonderd. De seculiere geestelijkheid vooral, die stilaan naar de trouwe onderwerping aan Rome terugkeert, ging goedsmoeds met het Zuiden mee en versmaadde geenszins Gallicaansche werken waarin de Jansenistische strekking en stemming veelal niet klaar genoeg tot uiting kwam om een onmiddellijke afkeuring of veroordeeling te verrechtvaardigen. De Jansenistische strijd was wel hoofdzakelijk een strijd tusschen theologanten en rechtsgeleerden doch, zooals blijkt uit Van Loo's bedrijvigheid, werd er ook geijverd, met de beste meening misschien, om den "nieuwen" geest in ruimeren kring te verspreiden. Die strekking, in stichtelijke volksboeken neergelegd, kan een taaie nawerking gehad hebben, zelfs nadat de theologische twisten geluwd waren.

Dit besluit, dat zich uit de studie van het vertaalwerk van Adrianus Van Loo opdringt, kan voorzeker dienstig zijn voor eene verdere en bredere studie van het innerlijk godsdienstig leven der Zuidelijke Nederlanden in het moderne tijdvak: een wijd veld dat, veel meer dan het middeleeuwsche, nog grootendeels braak ligt en waarop alleszins werk te leveren valt dat voor de geschiedenis belangwekkend en vruchtbaar zou zijn.

Bibliographie.

I.

De Levens der Heylige van Nederlant met een kort Begryp hoe het Evangelie eerst in Nederlant begost heeft, voortgegaan is, en tot deze tijden gebleven. Getrocken en by een vergadert uyt de geloofweerdigste

évêque de Bruges, in Biographie Nationale, t. XXIV, col. 292. In andere bisdommen was er meer tegenstand: zie daarover Vande Velde-De Ram, *Synodicon Belgicum*, t. II, bl. 5 en vlg. (Mechelen 1829).

Schrijvers door Heer Adrianus Van Loo, priester. Verdeelt in twee deelen. Het eerste Deel behelsende de ses eerste Maenden van het Jaer. — Te Ghendt, by d'Erfgenamen van Maximiliaen Graet, in den Engel, 1705.

4° — 12 ff. lim. — xcviij-460 pp. — 2 ff. (tafel). Koperpl.

De Levens der Heylige van Nederlant, Getrocken..... Het tweede Deel behelsende de ses leste Maenden van het Jaer. — Te Ghendt,..... 1705.

4 ff. lim. — 487 — 5 pp. (tafel).

BG. n 1480 (II, 227). — Ex. in de bibliotheek van het Brugsche Seminarie.

Goedkeuring: Gent, 8 November 1704.

Opdracht aan «Mevr. Marie Joanne Catherine de la Faille, douagiere van M'her Joannes Franciscus de la Faille, Baron der Stede en Lande van Nevele ».

Dit werk, het eenige dat door Van Loo niet uitdrukkelijk als vertaalwerk betiteld wordt, is toch hoofdzakelijk eene overzetting van J. Molanus' bekende werk: *Natales Sanctorum Belgii*, en het *Auctarium* daarop van Raissius. Ook dezes *Hierogazophylacium Bellicum* en Rosweyde's *Generaele Legende der Heyligen* werden, zooals in de Voorrede getuigd wordt, door den bewerker benuttigd. Het « kort Begryp » vult de bl. I-XCVIII van het eerste Deel onder den titel: *Kort Verhael van de Opkomst, Voortgang ende Gestaetheyt van 't Christelijk Geloove in Nederlandt*.

2.

Lust-Hof der Zielen, in het Latyn onder den naem van *Paradisus Animae* uyt-gegeven door den Zeer Eerweirdigen en Geleerden Heer Jac. Merlo Horstius; Eerst vertaald in het Fransch, en daer naer uyt beyde over-gezet in de Nederduytsche Tael door den zeer Eerw. Heer Adrianus Van Loo, priester. Op nieuws in order gesteld, en vermeerderd met verscheyde kerkelijke

Gebeden, enz. Tot Gend, By Bernard Poelman op d'Hoogpoorte in het gekroond Zweird. [1789].

12° — 8 ff. lim. — 538 pp. — 7 ff. (tafel). — Eigen verzameling.

Geen datum op het titelblad, doch de Tafel van de roerende Feestdagen (f. 2 v.) begint met het jaar 1789, en de laatste kerkelijke goedkeuring is gegeven te Gent, 15 Juni 1789 (f. 6 v.).

BG. n. 7473 (IV, 344) vermeldt die uitgave enkel volgens het register van den drukker Poelman, zonder titelopgave.

Eene vroegere uitgave troffen we totnogtoe niet aan. BG. vermeldt er geene, doch de herdruk van 1789 heeft de vroegere kerkelijke goedkeuringen bewaard: Gent 13 Juli 1705; Gent 26 April-4 Mei 1707: goedkeuring tot herdruk; Antwerpen 24 Mei 1715.

Latere herdrukken: Gent, wed. A. J. Vander Schelden z. j. 12° 522 pp. 1 pl. titel (1); Gent, Ad. Rousseau, 18° (2).

Vertaling van het uitstekende, zeer verspreide gebedenboek: *Paradisus Animae Christianae lectissimis omnigenae Pietatis delitiis amœnus* van den Keulschen pastoor Jacobus Merlo van Horst († 1644). De *Lust-Hof* van Van Loo is echter geene getrouwe weergave van het oorspronkelijke Latijnsche werk, maar ten gronde van zijne overzetting ligt de Fransche "bewerking": *Heures Chrétiennes tirées de l'Écriture Sainte et des SS. Pères, contenant les Exercices pour tous les jours de la Semaine*. Paris 1685. De bewerker van deze dikwijls herdrukte versie was de Jansenist Nicolas Fontaine, secretaris van Port-Royal († 1709). Om den Jansenistischen geest, die in sommige hoofdstukken bedektelijk verspreid ligt, werd die bewerking in verscheidene Fransche bisdommen verboden (3).

3.

De Eensame Spraken, de Meditatie en het Handboekken van den Heyligen Augustinus. Op een nieuw

(1) BG. n. 9074 (V, 135). — F. De Potter. *Vlaamsche Bibliographie (1830-1890)*, bl. 67. Uitg. Kon. Vlaamsche Acad. Gent, 1893-1902.

(2) F. De Potter, t. a. p.

(3) J. N. Paquot. *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas*. T. I (Louvain 1763), p. 289-290.

vertaelt volgens de latynsche verbeteringe van de Religeusen der Vergaderinge van den H. Maurus, door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Te Ghendt, By Livinus De Clerck, gezworen Boekdrukker in de Veltstraet in de Bibliotheke. 1706.

12° — 18 ff. lim. — 394 pp.

Goedkeuring: Gent 4 November 1705.

BG. n. 1837 (III, 3).

De Eensaeme Spraeken..... Tweeden druck van nieuws oversien en verbeterd. Te Ghendt. By Franciscus en Dominicus Vander Ween, op de Cooremerct, Stadts Druckerye, 1717.

12° — 12 ff. lim. — 389 pp. — 3 ff. (tafel). — Eigen verz.

BG. n. 2387 (III, 123): onvolledig, volgens veilingscatalogus.

Die drie traktaatjes, ten onrechte onder S. Augustinus naam gesteld (1), waren zeer verspreid vooral naar de uitgave van P. H. Sommalius: *Divi Aurelii Augustini, Hipponensis episcopi, Meditationes, Soliloquia et Manuale* in een bandje met de *Meditationes B. Anselmi, Divi Bernardi et Idiotae Viri Contemplationes de amore divino*. Douai 1606 en vele herdrukken. Van Loo vertaalde daaruit enkel de drie *Opuscula* van S. Augustinus, volgens de verbeterde uitgave (1679-1700) der Mauristen. Die werkjes waren vroeger, vanaf de 16^e eeuw, reeds dikwijls vertaald geweest.

4

Het boek van den heyligen Augustinus van de waerachtige Religie..... In het Nederduytsch overgeset door Heer Adrianus Van Loo. Priester. Gedrukt bij Lievin De Clerck, te Gent, 1706.

12° — 10 ff. — 196 pp.

BG. n. 12844 (VI, 136).

(1) P. Pourat. *La Spiritualité Chrétienne*, t II (Moyen âge), bl. 443-444 (Parijs, 1921). — A. Wilmart in *Revue d'Ascétique et de Mystique*, 1927, bl. 249-282.

Vertaling van S. Augustinus' *Liber de Vera Religione* (Migne, PL. 34). — Gaarne hadden we dit werkje gevonden om de Voor-reden er van te lezen, waarin Van Loo handelt over zijn vertaalwerk. Dit blijkt uit de *Voor-reden* van 't volgende boekje (n. 5) die aldus begint: " Ick en zal hier niet gaen seggen van de oversettinge van dit boeckxjen, mits dat ick al het gene dat ick diesaengaende soude moeten seggen, gebragt hebbe in de Voorreden van den Boek van Augustinus van de Waerachtige Religie,..... "

5.

Het Boeck van den Heyligen Augustinus van het Geloove, de Hope, en de Liefde, Geschreven voor Laurentius onder den naam van, Encheiridion dat is een Hantboeckxjen, op dat hy het selve gedurig soude kunnen in de hant hebben. Uyt het Latyn vertaelt in het Nederduyts door Heer Adrianus van Loo, Priester. Tot Ghendt, By Livinus De Clerck, gezworen boek-drucker in de Veltstraet in de Bibliotheke. 1706.

12° — 6 ff. (Titel. Voor-reden en Tafel), 157 pp. — Eigen verz.

Goedkeuring: 19 November 1706.

BG. n. 1838 (III, 3 coll. VI, 136) geeft maar een onvolledige titel-opgave volgens een veilingscatalogus.

Vertaling van S. Augustinus' *Enchiridion ad Laurentium sive de Fide, Spe et Charitate Liber* (Migne, PL. 40).

6.

De Derthien Boecken der Belydenisse van den Heyligen Augustinus. Op een nieuw vertaelt volgens de latijnsche verbeteringe van de Benedictinen der Vergaderinge van den H. Maurus, door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Te Ghendt, By Livinus De Clerck, gezworen Boek-drucker in de Velt-stræet in de Bibliotheke. 1706.

12° — 20 ff. lim. — 668 bl. — 1 pl. grav.

Goedkeuring : Gent 8 Juni 1706.

In BG. niet vermeld. — Eigen verz.

De Derthien Boeken..... Den tweeden Druck, door den selven Vertaelder van nieuws oversien en in vele plaetsen verbeteret. Te Ghendt, By Cornelis Meyer, op d'Hooghpoorte in 't gecroont Sweert. 1715.

12°. 6 ff. lim. 583 bl. 11 ff. tafel. 1 pl. grav. door J. Harrewyn. — Exemplaar S. Janshospitaal, Brugge.

BG. n. 2051 (III, 55) : onvolledige opgave.

Bij vergelijking laten verschillende bijzonderheden vermoeden dat Van Loo de Fransche vertaling der *Confessiones* van Robert Arnauld d'Andilly, broeder van den "grand Arnauld" benuttigde. Die vertaling was de meest verspreide; daarvan bezat de drukker E. H. Fricx te Brussel sedert 1688 het privilegie voor de Nederlanden.

7.

De brieven van den H. Hieronimus, uyt het Latyn vertaelt in 't Nederduyts door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Samen met het Leven van den selven Heyligen, dienende in plaets van Voor-reden. Eerste Deel. Tot Ghendt, By Mauritius Van der Ween. 1707. — 8°.

Tweede Deel. id. — 8°. 461 bl. 3 1/2 ff. (tafel).

BG. n. 1864 (III, 11) : onvolledige opgave.

Latere herdrukken ;

Gent, J. Begyn, 1810. 2 Dln. 8°. — BG. n. 5736 (IV, 110).

Gent, F. J. Bogaert-De Clercq, 1811. 2 Dln. 12°. — BG. n. 8091 (V, 2).

Vertaling van *Divi Hieronymi Stridonensis Epistolae Selectae in libros tres distributae* na de uitgave van den H. Petrus Canisius (Dilingen 1565) veel verspreid volgens de verbeterde uitgave van Marianus Victorius Reatinus.

8.

Verhandeling van de Vier Uysterste van den Mensch.

Uyt het Fransch vertaelt in de Nederduytsche tale door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Gent, Jan Eton, 1708.

12°. 4 ff. lim. 393 bl. 3 1/2 ff. (tafel).

BG. n. 1939 (III, 27).

9.

Den Leytsman der Sondaren, in het Spaens uitgegeven door den Eerw. Pater Ludovicus de Grenade, van de Orden van den H. Dominicus. Naderhant vertaelt in 't Latijn, Italiaens, Frans etc... en nu wederom op een nieuw in het Nederduyts door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Tot Ghendt, bij Mauritius Vander Ween, Gesworen Stadts-Drucker woonende op de Cooremerct, 1709.

8°. 4 ff. lim. 628 bl. 9 ff. (tafel). — Eigen verzameling.

Goedkeuring 3-6 Juni 1709. Privilegie 15 Juli 1709.

BG. n. 1873 (III, 13): onvolledige opgave.

Vertaling van het beroemde werk *La Guia del Pescador* van P. Luis de Granada. De werken van Granada waren vroeger reeds in 't Nederlandsch overgezet geweest; Van Loo koesterde het plan *al de werken* van Granada opnieuw te vertalen, zooals dit blijkt uit de Voor-reden (f. 2 v.) van deze uitgave: " My heeft dan gedogt, dat ick mynen ledigen tyt niet qualyk soude besteden, als ick de boeken van Grenade ook soude vertalen, al is 't dat sy nog zyn vertaelt geweest, maer sommige op een oude en by-naer onverstaendelijke tale, sommige vercort en gesneden ". In zijne vertaling van den *Leytsman* volgde Van Loo hoofdzakelijk de Fransche versie van Guillaume Girard, aartsdiaken van Angoulême, in 1679 verschenen.

10.

De Innige-Spraken, den Roosen Thuyn, het Lelien Dal, de Vermorseling des Herte etc. Beschreven in het

Latyn, door Thomas à Kempis ende nu eerst vertaelt in het Neder-Duyts, door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Te Gent, By Cornelis Meyer, op d'Hooghpoorte in 't gecroont Sweert 1710.

12° — 6 ff. lim. (Titel, Voor-reden en Tafel) — 432 pp.

Goedkeuring : Gent, 17 April 1710.

Eigen verzameling. — BG. n. 2030 (III, 52) coll. n. 12894 (VI, 142).

Vertaling van eenige *Opuscula* uit Thomas a Kempis Werken : *Soliloquium Animae, Hortulus Rosarum, Vallis Liliorum, De Vera Compunctione Cordis libellus, Exhortatio ad Profectum Spiritualem*. Die Latijnsche tractaatjes werden dikwijls samen-gebundeld en tot op onze dagen herdrukt. Buiten de volledige Sommalius-uitgaven, komen ze ook voor in den *Viator Christianus* van Jacob Merlo Horstius (Keulen, 1643). Abbé de Bellegarde gaf er in 1698-1700 een Fransche vertaling van (1).

In de Voor-reden zegt Van Loo: " Ick heb dikwijls verwondert geweest en vele met my, dat de andere werken van Thomas à Kempis [buiten de *Navolging Christi*, waarvan hij te voren spreekt] niet meer en zyn vertaelt geweest. 't Is waer dat den Abt van Bellegarde nu onlanks eenige in het Frans vertaelt heeft uyt-gegeven, maer in het Neder-Duyts heb ick geene andere gesien als de Innige-spraken die ick nu uyt-geve de welke te Gendt in 't jaer 1625. gedrukt zijn en vertaelt door Broeder Lieven Gillis Priester en Religieus van de Abdye van Baudeloo. Ick soude dese vertalinge hebben konnen uyt-geven, maer mits dit een oude maniere van spreken is, heb ick beter gevonden mynen ledigen tyt te besteden met een nieuwe te doen, en samen ook om dat al d'andere Boekens die ick hier by voegen laken souden wesen van een couleur. "

(1) J. N. Paquot, a. w., I, p. 293-294.

De bedoelde uitgave is de volgende :

Die Godvruchtighe ende troostelijcke Alleen-Spraecke der Zielen met Godt. Gemaect door den weerdighen ende Godvruchtighen Thomas à Kempis, Regulier der Oorden van S. Augustijn. Ouer-ghezet door Broeder Lieuen Gillis, Priester ende Religieus van d'Abdye van Baudeloo.

Te Ghendt, By Gaultier Manilius, wonende te Putte inde witte Duyve by t' Belfort. Anno 1625.

kl. in-12, 6 ff. lim. — 204 pp. goth. letter.

BG. I, 289.

Van Loo kende de vroegere vertaling niet van *Hortulus Rosarum* en *Vallis Liliorum*, te Antwerpen uitgegeven een paar jaar vóór de overzetting van Br. Lieven Gillis en waarom deze zich dan ook tot de afzonderlijke vertaling van *Soliloquium Animae* beperkte.

De titel van die oude vertaling is als volgt :

Het hofken der roosen ende het dal der lelien. Ghemaeckt door den Eerweerdighen Heere H. Thomas Hamerken van Kampen, Regulier der Orden van S. Augustijn. Nu over-gheset uyt het Latijn in onse Nederlandtsche tale door Heer Jan vanden Bossche, Priester der Cathedrale kercke van Antwerpen. T'Antwerpen, By Cornelis Verschueren, in de Cammerstrate in de Rape. 1623.

Die oudere overzetting is taalkundig veel schooner dan Van Loo's nieuwe bewerking : dit valt aanstonds op bij eene vergelijking van Van Loo, bl. 324 met een uittreksel der oude vertaling, dat te vinden is in *Biekerf* II (1891), bl. 270. Nogmaals blijkt Van Loo meer gewerkt te hebben op de Fransche overzetting van de Bellegarde dan op den oorspronkelijken Latijnschen tekst.

11.

De Waerheyt van het Catholyc Geloove, betoont uyt de H. Schrifture. Door M. Des Mahis, Canonik der Kerke van Orleans, te voor minister van de soo-genoemde gereformeerde Religie. Met een bondig verhael van de wonderlyke bekeeringe, godvrugtelyk leven en vredige doot van den selven Heere Des Mahis, en een Belydenisse van het Catholyc Geloove volgens 't Concilie van Trenten. Vertaelt in het Nederduyts door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Te Gent, by Cornelis Meyer. 1712.

8°. 516 bl. 4 ff. (tafel).

BG. n. 2034 (III, 53). — Ex. in het Brugsche Seminarie.

Vertaling van het werk : *La Vérité de la Religion Catholique, prouvée par l'Écriture Sainte*. Paris 1697, door Martin Grosteste, seigneur des Mahis (1649-1694), na zijn bekeering uit het Calvinisme kanunnik-diaken te Orléans.

12.

De beste maniere om Misse te hooren. Vertaelt uyt het Fransch door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Tot Gent, by Cornelis Meyer op d'Hoogh-poorte, 1713.

Klein 12°. 258 bl. 3 ff.

Goedkeuring : Gent 20 September 1712.

BG. n. 2038 (III, 53).

Vertaling van *Instructions et Exercices de piété durant la Sainte Messe*, een werk van den bekenden Port-Royalist Nicolas Le Tourneux (1640-1687).

13.

Algemeyne onderwysingen met vragen en antwoorden by welke in het kort door de H. Schrifture, en door de Overleveringe uytgeleyt worden, de Historie en Leerstukken van 't christelyk Geloof en zeden, de Sacramenten, de Gebeden, de Ceremonien en het gebruyk van de Kerke. Gedruckt by last van syn hoog-weerdig-

heyt Carel Joachim Colbert, Bisschop van Montpellier. Uyt het Fransch vertaelt in het Nederduyts, door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Eerste Deel. Tot Ghendt, By Cornelis Meyer... 1714.

8°. 4 Dln. I: xxiv-439 bl. met grav. tit. ; II: 4 ff. 256 bl. ; III: 3 ff. 272 en 400 bl. . Deel IV: Kort begryp der christelyke leeringe..... Uyt het Fransch vertaelt... 160 bl.

BG. n. 2046 (III, 54).

Algemeene Onderwyzingen,,..... Met eene kleynen Catechismus ten dienste van de kinderen. Uyt het Fransch in het Nederduyts vertaelt door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Den tweeden Druck, de vertalinge van nieuws oversien en verbeterd. Verciert met 45 Platen. Eerste Deel. Te Gent. By Franciscus en Dominicus Vander Ween, 1718.

12°. 3 Deelen. Platen gegraveerd door J. G. Harrewyn (BG. VI, 150).

BG. n. 2397 (III, 124). — Ex. in het Brugsche Seminarie.

De beruchte *Catéchisme de Montpellier* uitgegeven onder den naam en op last van den strijdenden Jansenist bisschop Colbert, broeder van den grooten minister, is het werk van den Oratoriaan François-Aimé Pouget, bestuurder van het Seminarie van Montpellier. Het werk verscheen in 1702. Om den Jansenistischen geest die het doordringt werd het naderhand door Pauselijke Decreten op den *Index* der verboden boeken gesteld: de Fransche en Italiaansche uitgaven door een decreet van 21 Jan. 1721, de Engelsche door decr. van 15 Jan. 1725, de Spaansche door decr. van 2 Sept. 1727. Opvallend is dat de vertaling van Van Loo niet uitdrukkelijk veroordeeld werd; in de oude *Index*-uitgaven, die de gemelde vreemde vertalingen uitdrukkelijk vernoemen, komt de Vlaamsche niet voor.

14.

Het Leven der Maegden ; oft de Plichten en Verbindenissen der Christelycke Maegden. In het Fransch opgestelt door den seer Eerw. Heer den abt Girard, Heere van Vilthierry, Priester, Ende in het Nederduyts overgeset door Heer Adrianus Van Loo, Priester. Tot Gent, By Cornelis Meyer, 1717.

12°. 6 ff. lim. 382 bl. 1 f. (tafel).

Goedkeuring : Gent, 8 Maart 1717.

BG. n. 2062 (III, 57).

Vertaling van het dikwijls herdrukte Fransche werk : *La Vie des Vierges* door Jean Girard de Villethiéri (1641-1709).

15.

Historie van het oudt Testament vertaelt door Heer Adrianus Van Loo. — In-8.

Die vermelding vinden we in den " Cataloge van Boeken die gedrukt zijn en verkocht worden by François en Dominicus vander Ween, Boekverkoopers tot Gendt. " bijgevoegd achteraan *Den Gekruysten Seraphim* van P. Fulgentius Bottens (Gent, 1718).

Die aanduiding is kostelijk daar ze ons toelaat de zeer verspreide en dikwijls herdrukte *Historie van 't Oude Testament*, die nergens en nooit den naam van den vertaler draagt, aan onzen onvermoeibaren A. Van Loo toe te schrijven.

Wanneer de eerste uitgave van de *Historie* verscheen, weten we niet. Op den bovengemelden *Cataloge* kunnen we niet steunen, daar hij merkelyk later dan 1718 in den band van den *Gekruysten Seraphim* kan toegevoegd zijn. De opgaven in BG. zijn zeer onvolledig. We laten ze hier volgen.

— De historie en de zedeleer van 't Oude Testament, vertaelt uyt het Fransch. — Te Ghendt, by Franciscus en Dominicus Vander Ween, 1728.

In-8. (BG. III, 142 ; onvolledig volgens Catalogus).

— Historie en Zedeleer van 't Oude Testament, In 't 't kort, zoo veel als 't zijn kan, voorgesteld met d'eyge woorden van d'H. Schrifture. Uyt het Frans vertaelt.

Als-mede d'histoire van 't Nieuwe Testament Dienende tot voltrekkinge van d'Historie des Bybels en ondermengelt met eenige Zedelijke Bemerkingen

I^o Deel behelzende d'Historie van t'Oude Testament. Tot Ghendt, By Franciscus en Dominicus Vander Ween 1732.

8°. 8 ff. lim. — 632 pp. — 20 ff. (Tafel).

II° Deel. Historie van 't Nieuwe Testament.

8° 2 ff. lim. — 251 pp. — 3 1/2 p. (Tafel).

BG. III, 148. — Hij voegt er bij dat er exemplaren zijn met verschillende titel en *zonder aanduiding van Deel*, om die afzonderlijk te verkoopen. Onze *Cataloge* boven verwijst voorzeker naar een zulkdanig exemplaar.

— De historie van het oud en nieuw Testament, met christelijke en stigbaere Bemerkingen uyt d'HH. Vaders. Gent, Dominicus Vander Ween, 1742.

8°. — BG. III, 309 : onvolledige opgave.

De titel van de *Historie* onderging een verandering en blijkbaar werd heel het werk herzien. Het kreeg eene nieuwe kerkelijke goedkeuring den 9 October 1742 : die goedkeuring, en geene vroegere, wordt in al de latere uitgaven, tot in de 19^e eeuw, herhaald.

Hier volgt een volledige beschrijving van 't vernieuwde werk, volgens een lateren herdruk dien we konden raadplegen.

— Historie van het Oud en Nieuw Testament met christelyke en stigbaere Bemerkingen getrokken uyt d'HH. Vaders, en andere Geestelyke schrijvers, Seer nut en dienstig voor de Geloovige.

I. Deel. Behelzende de Historie van 't Oud Testament, dat is van de scheppinge des Weirelds, tot aen de komste van Christus. *Sesden Druk*, van nieuws oversien, en op seer vele plaatsen verbeterd. Tot Gendt, By Jan Meyer, op d'Hoog-poorte, in het gekroond Sweird, 1765. *Met approbatie*.

8°. 5 ff. lim. — 770 pp. — 5 ff. (Tafel). Met twee kaarten.

BG. III, 352 : onvolledige opgave.

De paginatie is doorlopend door de twee deelen.

II. Deel (begint bl. 505) : de Titel is herhaald, met een klein verschil. "..... Seer nut en dienstig voor alle slag van menschen. II. Deel Behelsende een Evangelische Historie van het Leven van Christus, en van de andere historische deelen van 't Nieuw Testament. "

— BG. vermeldt nog een uitgave bij Jan Meyer z. d. (III, 364); een uitgave van 1771, drukker onbekend (VI, 346); een uitgave bij J. Poelman, 1824 (V, 147); een uitgave bij J. en A. Snoeck, z. d. (V, 50).

De Historie werd ook buiten Gent herdrukt: we ontmoetten een uitgave bij P. J. Hanicq te Mechelen, 1830. Buiten de Goedkeuring van 1742 draagt zij een Gentsche Goedkeuring van 1787 en een Mechelsche van 1824.

De *Historie* is de vertaling van de zoogenaamde *Bible de Royaumont*, een boek dat in de 17^e en 18^e eeuw zeer verspreid was en als de Fransche huisbijbel gold. Het is eene bewerking van het Bijbelsch verhaal, in de jaren 1664-68 opgesteld door de twee zeer bekende Port-Royalisten: de reeds hooger genoemde Nicolas Fontaine en Lemaistre de Sacy. Zij gaven echter het boek uit onder den schuilnaam van "Sieur de Royaumont, prieur de Sombrevail" te Parijs in 1674. De ware titel van 't werk is: *L'Histoire du Vieux et du Nouveau Testament, représentée avec des figures et des explications édifiantes tirées des Saints Pères pour régler les mœurs dans toutes sortes de conditions* (1).

Het ware belangwekkend een exemplaar van Van Loo's eerste vertaling te achterhalen om het te vergelijken met de herziene uitgave van 1742.

Alleszins zal de Jansenistische geest van het oorspronkelijke werk de reden geweest zijn waarom Van Loo's overzetting in 1742 aan een zuivering onderworpen werd.

A. VIAENE.

(1) Het boek was opgedragen « à Monseigneur le Dauphin » en draagt de goedkeuring der doctoren van de Sorbonne, gedagteekend 23 October 1669.